

“L'ànima americana em fa patir”

Robert Jay Lifton
(Nova York, 1926)
és psiquiatre
i investigador
de la violència.
En aquesta entrevista
conversa sobre
l'estat anímic
dels nord-americans,
la síndrome de
superpotència
i la batalla apocalíptica
endegada pel president
George W. Bush.

Robert Jay Lifton s'ocupa des de fa més de cinquanta anys dels efectes de l'abús de poder, de la violència i del genocidi sobre la psique humana. Membre fundador de l'organització “Metges Internacionals per la Prevenció de la Guerra Atòmica”, ha investigat els metges nazis, els supervivents dels camps de concentració, els veterans de Vietnam, l'espant nuclear i la vida interior dels terroristes. Lifton té 78 anys i ara és professor visitant a la Universitat de Harvard. Se'l considera també com un dels fundadors de la psichistòria, és a dir, la disciplina que prova d'entendre millor els processos històrics i els seus actors amb les eines de la psicoteràpia.

—Professor Lifton, fins a quin punt ha transformat la guerra de l'Iraq els Estats Units?

—Amb aquesta campanya, la nostra societat s'ha transformat profundament i, a més a més, s'adreça cap a un fonamentalisme destructiu. No voldria que m'interpretàreu malament: jo m'estime el meu país. Ara bé, per a mi ser patriota significa mantenir una mirada crítica envers aquest govern i el seu abús de poder. Tot just per això, em fa por que l'ànima americana es trobe ara en un gran perill. Correm el risc de perdre els principis que han fet que aquest país siga especial per a molts de nosaltres; principis com, per exemple, una declaració a favor de la democràcia real. En comptes d'això, ens estem tirant. Molts països ens veuen com la potència més perillosa que existeix, cosa comprensible.

—Què ha passat exactament en l'ànima americana?

—Molts nord-americans —polítics, però també gent del carrer— estan atrapats en allò que jo denomine la síndrome de la superpotència. Per culpa de l'enorme poder tècnic i militar dels Estats Units, la nostra administració ha desenvolupat un sentiment d'omnipotència que alhora s'ha sumat al fonamentalisme cristià. La síndrome provoca un estat anímic estrany: el sentiment d'invulnerabilitat. Això serveix de justificació per a atacar tot aquell que perceben com una amenaça a la nostra invulnerabilitat.

—La síndrome de superpotència no és al capdavant l'arrogància del poder?

—Té elements nous. La nostra superioritat militar és més extrema que la que haja pogut tenir mai cap gran potència. Els EUA es diferencien de l'imperi britànic en el fet que no volen quedar-se en els diferents països i administrar-los. Els Estats Units dominen des de la distància i de vegades amb atacs militars ràpids, com ara en la guerra de l'Iraq. L'ambició de poder nord-americana és, no obstant això, insuperable. Fins i tot diria que els Estats Units volen dominar la història.

—Amb quina intenció?

—L'aspecte central de la síndrome de superpotència és sempre la lluita contínua per la seguretat absoluta. Molts dels nostres excessos en la guerra contra el terrorisme tenen a veure amb aquesta visió de la seguretat que ens imposa matar tot terrorista que hi haja al Planeta. De ben segur que el

"Amb l'11 de setembre, Bush ha trobat la seua missió en aquesta vida, i la segueix d'una manera obstinada i absoluta. La guerra contra el terrorisme és la meta de la seua vida. Dividir el món en bons i dolents forma part d'això. Si hi afegim la seua religiositat gairebé fonamentalista, com un Jesucrist ressuscitat, i la síndrome de superpotència, ja tenim la perillosa combinació a què s'enfronta el món avui dia."

nostre govern hi ha de fracassar, perquè la invulnerabilitat no existeix, no per als cossos i les ànimes, ni tampoc per a les nacions, ni tan sols per a l'única superpotència. Però la lluita il·lusòria per la invulnerabilitat ens obliga a exercir un control cada vegada més fort sobre els esdeveniments mundials i a dividir el món d'una manera cada vegada més maniquea en categories de bons i dolents. Estem ben ficats en la roda del hámster. La superpotència no pot descansar mai.

—Quant de temps aguantaran els Estats Units?

—Aquest govern fracassarà, tant en l'àmbit nacional com en l'internacional. La qüestió és només quants danys haurà causat al món i al nostre país fins a aquell moment. El que passa ara a l'Iraq demostra que resulta impossible mantenir el control absolut més enllà del moment de la victòria militar. Els nord-americans tenen grans dificultats per a governar l'Iraq o per a bastir-hi una democràcia. Es tot just aquí on es mostren els autèn-

tics problemes de la síndrome de superpotència: fa que la superpotència s'esfondre.

—Es pot sotmetre la síndrome a una teràpia?

—I tant! No hi ha res inamovible. Malgrat tot, aquesta nació es troba en condicions de fer un gir total. Els fanàtics difícilment se'n surten, de la seua línia, però poden quedar aïllats.

La pressió internacional és aquí de gran ajuda. L'oposició d'Alemanya, França, Rússia i la Xina a les Nacions Unides va ser extremadament important. Ara com ara, els Estats Units es troben més aïllats que mai en la seua història. Potser s'ha ultrapassat el punt àlgid de la superpotència americana.

—Una teràpia significaria que els EUA haurien d'apartar-se de les seues pretensions de govern global?

—No. Els Estats Units tan sols han de fer servir el poder d'una manera més mesurada i raonable. Em semblaria una expressió de maduresa que els EUA saberen reconèixer els límits

del seu poder. Així i tot, dubte que aquest govern en siga capaç.

—Per què els costa tant als nord-americans acceptar la vulnerabilitat?

—L'11 de setembre vam viure la nostra vulnerabilitat com un xoc dolorós. Fins aquest moment, els nord-americans creien fermament que eren invulnerables. Aquesta creença té relació en part amb la geografia i la protecció que ofereixen els dos oceans. Però també té a veure amb la imatge d'Amèrica com un país excepcional, un lloc on molts dels problemes que turmenten altres països aquí no són ni tan sols possibles.

—Una superpotència ferida ha de ser bel·licista a la força?

—Els supervivents que no saben arreglar-se-les amb la seua vulnerabilitat tenen sovint una visió enemiga del món. He estudiat casos de supervivents de violència infernal provinents dels camps de concentració nazis, d'Hiroshima i Vietnam, i hi he trobat característiques comunes. La por a la mort deixa una empremta. Al-

guns es maleeixen a si mateixos: per què no hi vam aturar, per què no vam ajudar la gent? N'hi ha qui viu el que jo denomine un encalliment: una disminució en la capacitat o la disposició per a experimentar sentiments, es fan mesells. I hi ha l'impuls humà més pregon de voler trobar sentit a allò que ha passat. Els supervivents, es construeixen un significat i sovint persegueixen aquesta missió a vida o mort. Bush i els seus assessors s'han apoderat d'aquesta recerca de sentit dels nord-americans i han introduït una interpretació ben agressiva: la "guerra contra el terrorisme".

—És Bush un supervivent?

—Tots els nord-americans som supervivents de l'11 de setembre, encara que no estiguérem directament en perill. Fins que es van produir els atacs als Estats Units, George Bush era un president deslluït, que no eixia de la seua oficina i ni tan sols hi passava gaire temps. Amb l'11 de setembre, Bush ha trobat la seua missió en aquesta vida i la segueix d'una manera obstinada i absoluta. La guerra contra el terrorisme s'ha convertit en la finalitat de la seua vida. Dividir el món en bons i dolents forma part d'aquesta comesa. Si hi afegim la seua religiositat gairebé fonamentalista, com un Jesucrist ressuscitat, i la síndrome de superpotència, ja tenim la perillosa combinació a què s'enfronta el món avui dia.

—En George Bush, vostè hi veu que actua una altra força: li ha diagnosticat una inclinació cap a la "violència apocalíptica". De què es tracta?

—La violència apocalíptica designa la predisposició a provocar una gran destrucció al servei d'una neteja espiritual. Un món ha de deixar d'existir per fer lloc a un altre de millor. He descobert que només es pot assassinar un gran nombre de persones si es fa en nom de l'absoluta rectitud. La violència apocalíptica és tan perillosa perquè aquell que la fa servir es pensa que es troba en una missió sagrada.

—Així, la violència apocalíptica és més aviat l'especialitat d'Ossama bin Laden?

—Amb ell resulta obvi. Vol destruir per netejar el món, per debilitar els

"Ara com ara els Estats Units es troben més aïllats que mai en la seua història. Potser s'ha ultrapassat el punt àlgid de la superpotència americana"

Estats Units, per desfer-se dels infidels. Les tendències apocalíptiques de l'administració de Bush són menys evidents. Els nostres governants es presenten a si mateixos com a racionals i preocupats per la democràcia mundial. Podem reconèixer, però, un pla apocalíptic en els seus comportaments.

—Ens ho podria explicar?

—En part, aquesta inclinació es revela en la retòrica. Bush parla de l'"eix del mal" i d'exterminar els dolents del món. La guerra de Bush contra el terrorisme no coneix cap mena de límit en el temps o en l'espai, és infinita. Segons Bush, el seu objectiu és l'anihilació de fins al darrer terrorista que hi haja sobre el món. Quan tots siguin morts, el món s'alliberarà del mal. Això és, no cal dir-ho, una banalitat: Qui va pel món matant terroristes i practicant una política bel·licista el que provoca no és sinó més i més terroristes.

—Creu que va més enllà de la retòrica patètica del president?

—Per descomptat. Les inclinacions apocalíptiques també es mostren, per exemple, en el document d'estratègia sobre la seguretat nacional del 2002, que reclama l'hegemonia militar absoluta dels Estats Units en totes les re-

gions del món. Cap país ens pot disputar la nostra posició o ambicionar equiparar-se a nosaltres. Això forma part d'aquesta visió de controlar el món o fins i tot la història. El document és ben directe. Es consideren expressament bons els atacs a uns altres països, fins i tot en solitari, si cal. El text insisteix molt a erigir democràcies per tot el món. D'aquesta manera, representa una versió secular de la idea de destruir el món per a salvar-lo.

—Hi ha més exemples de violència apocalíptica?

—La història en va plena. Els nacionalsocialistes eren, de fet, un moviment apocalíptic secular. Van mirar de netejar el món biològicament, assassinant jueus i desfent-se del que ells consideraven gens i races dolents. Els comunistes tenien la idea de destruir el món burgès existent per construir un comunisme ideal sobre les ruïnes. Fa molt de temps, els croats van arribar al Pròxim Orient per matar musulmans i jueus en una guerra santa. La violència apocalíptica és una inclinació de les persones ben estesa, no té res a veure amb una religió o un grup concret.

—Què és el que en fascina així les persones?

—La violència apocalíptica és part de la mitologia humana universal del naixement i el renaixement, de la destrucció i la renovació, de la mort com a camí per a la immortalitat. Tot això es remunta al començament de la història i té a veure amb el fet que som criatures que sabem que hem de morir.

—I quin profit en trauen els autors?

—La violència apocalíptica satisfà dues fortes necessitats: l'ennobliment espiritual i el desig de servir a un principi absolut. En la violència apocalíptica no mor l'autor. Ell o ella esdevé més aviat part d'una missió sagrada, es fa immortal. Les persones són criatures que busquen un sentit sense parar. Ens agrada pensar que la nostra mort forma part d'un pla santificat.

—Hi ha cultures que són immunes a aquests aspectes?

—No. Shoko Asahara, el dirigent de la secta Aum, la que va perpetrar l'atemptat de gas verinós al metro de Tòquio, provenia d'un cercle cultural budista molt amant de la pau. L'atemptat va ser per a ell l'inici d'una renovació espiritual de la humanitat i feia referència a la història de l'Armagedon, la més extremada història apocalíptica de lluita decisiva entre el bé i el mal.

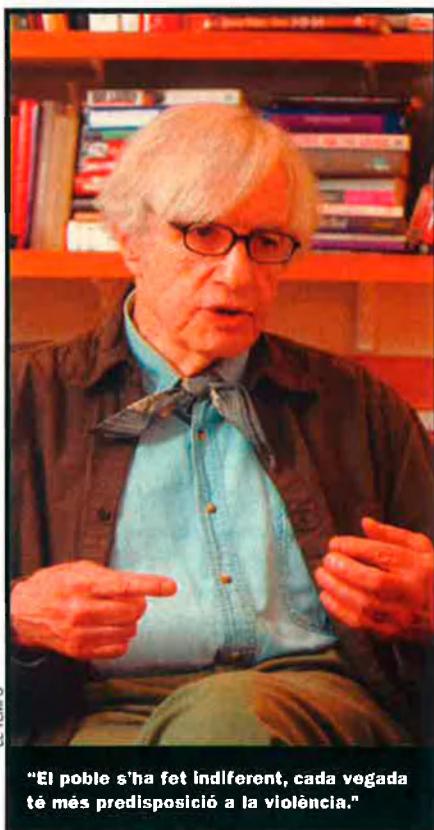
—Vostè ha escrit un llibre sobre Asahara en què adverteix contra una subcultura universal de la violència apocalíptica. Pensa que amb això va predir l'11 de setembre?

—L'esdeveniment, òbviament, no el podia predir. Però he dit que veurem més combinacions d'afanys amenaçadors amb armes amenaçadores. I tindran més èxit que Asahara. Aquesta valoració serveix tant ara com abans.

—Si vostè poguera prescriure a l'administració de Bush una psicoteràpia, què li receptaria?

—No és possible seure en una taula amb Bin Laden, perquè és un fanàtic. Però es pot tractar d'aïllar-lo i establir bons contactes amb el seu entorn. Tant si es tracta de persones com de països, hem de respectar les seues necessitats i oferir-los alternatives, per tal de protegir-los i protegir-nos contra la seua adhesió a un moviment apocalíptic. La violència serà necessària de vegades, però haurà de ser aplicada només de manera continguda i només en el marc internacional.

—Aviat retornaran a casa molts soldats de l'Iraq. Creu que es podran integrar?

"El poble s'ha fet indiferent, cada vegada té més predisposició a la violència."

—Els Estats Units tracten els seus veterans depenent de com de popular fóra la guerra en què algun dia van lluitar. El qui va lluitar a Vietnam va rebre una acollida francament miserable. Sospite que aquesta guerra ha estat molt popular. Tot i així, aquí hi ha naturalment també un problema, i és que persones civils han estat formades per a ser assassins en la guerra. Tan bon punt retornen a casa, ja no tindran el deure de matar ningú més.

—Almenys quatre veterans de la guerra d'Afganistan han matat després les seues dones.

—Les persones que lluiten en guerres viuen moltes coses horribles; són conscients que també han matat civils, o que —com ha passat a l'Afganistan, però també de segur a l'Iraq— han pres part en actes esgarrifosos. Molts dels qui retornen de l'Iraq retornen amb ferides en l'ànima, molts patiran pors, malsons, accessos de violència, també contra persones properes. Però tot això és per a mi el problema menys important. Més difícil és l'encalliment emocional, la brutalització dels americans en conjunt, tant soldats com civils. Estem perdent la capacitat de posar-nos en el lloc de l'altre.

—És també això un símptoma de la síndrome de la superpotència?

—Sí. Aquest efecte és el que s'espera dels soldats: que puguen matar sense patir, que s'insensibilitzen davant l'horror que causen a uns altres. L'encalliment és encara més fort quan algú es pensa que es troba en una missió sagrada; i tot just això és el que aquest govern vol fer creure als nord-americans. El poble s'ha fet indiferent. Cada vegada veu menys els patiments i les necessitats dels altres pobles i té més predisposició a la violència. Per això l'ànima del meu poble em fa patir.

Marco Evers

© Der Spiegel — EL TEMPS

Traducció: Àngels Giménez

Cines Babel
Cines Albatros Cines Albatros

comandante

d'Oliver Stone

Si presentes aquesta butlleta tindràs el següent preu especial:

Si ets subscriptor d'EL TEMPS:

4€ de dilluns a dijous

1 4,40€ cap de setmana

(cal acompanyar justificant de pagament)

Si ets lector d'EL TEMPS:

4€ de dilluns a dijous

Pl. Fra Lluís Colomer, 4. VALÈNCIA

